

بررسی نقش عوامل مدیریتی در موفقیت تعاونی‌های مرتعداری استان گلستان

محمد جواد زارع یکتا

کارشناس ارشد رشته ترویج و آموزش منابع طبیعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران

محمد حسین رزاقی

مدیر ترویج منابع طبیعی و آبخیزداری سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور

چکیده

این تحقیق به بررسی نقش عوامل مدیریتی در موفقیت تعاونی‌های مرتعداری استان گلستان پرداخته است. از نوع کاربردی و به روش توصیفی، همبستگی می‌باشد. جامعه آماری مورد مطالعه شامل ۱۲۰ نفر از مدیران ۲۸ تعاونی مرتعداری استان گلستان می‌باشند. نمونه‌گیری از طریق سرشماری انجام شد، که در نهایت ۷۳ پرسش‌نامه قابل بررسی بود. تحقیق به شیوه میدانی و با استفاده از پرسش‌نامه صورت گرفته است. پس از تعیین روایی و اعتبار پرسش‌نامه برای تحلیل داده‌ها از نرم افزار SPSS استفاده گردید. نتایج رگرسیون چند متغیره نشان داد که متغیرهای سابقه مدیریتی مدیران در تعاونی مرتعداری، مشارکت دادن اعضاء در تصمیم‌گیری‌های تعاونی و سطح تحصیلات مدیران نقش مثبتی بر موفقیت تعاونی‌های مرتعداری در حفظ و احیاء مراتع داشته‌اند. نتایج آزمون من وایت نی و کروسکال والیس نشان داد عضویت در اتحادیه تعاونی‌های مرتعداری و رشته تحصیلی مدیران تاثیری در متغیر وابسته نداشته است.

واژگان کلیدی: مدیریت، مرتع، تعاونی مرتعداری، حفظ و احیاء مراتع

مقدمه

مراتع از منابع خدادادی جهان می‌باشند، که اهمیت آن‌ها علاوه بر حفاظت از منابع آب و خاک شامل تولید علوفه دامی، تولید فراورده‌های متفرقه دارویی، صنعتی و خوراکی، افزایش آب‌های زیرزمینی، تلطیف هوا، حمایت از حیات وحش و بهبود محیط‌زیست می‌باشد. در حال حاضر سطحی بیش از ۸۶ میلیون هکتار از مساحت کل منابع طبیعی ایران را مراتع تشکیل می‌دهند.

روند رو به رشد اثرات تخریب انسان بر طبیعت، توجه بیش از حد به استفاده پایدار از آن مواهب را طلب می‌کند. اما حفظ، نگهداری و بهره‌برداری پایدار از منابع طبیعی نیازمند داشتن اطلاعات دقیق از وضعیت، خصوصیات و ویژگی‌های آن منابع و استفاده‌کنندگان از آن منابع است (رضوانفر، ۱۳۷۹). مشکل تخریب منابع طبیعی از جمله مراتع تنها مشکل ایران نیست. بلکه اکثر کشورهای جهان را نیز در بر می‌گیرد. (بانک جهانی، ۱۳۸۳) اما باید خاطر نشان ساخت، در این زمینه ایران شرایط حادتری دارد. براساس آمار کارشناسان سازمان جنگل‌ها و مراتع سالانه بسیاری از مراتع کشور به سمت بیابانی شدن پیش می‌رود. هر چند تلاش‌های گوناگونی جهت توقف این امر شده است، اما هنوز شاهد تخریب مراتع به دلایل گوناگون هستیم و تمهیدات اتخاذ شده در زمینه مدیریت مراتع متأسفانه کم‌تر موفقیت‌آمیز بوده است. این وضعیت به دلایل گوناگون از جمله عدم شناخت و بهره‌برداری صحیح از مراتع و افزایش روز افزون جمعیت و مسایل اجرایی و اجرای طرح‌های متنوع و غیره پدید آمده است. این عوامل دست به دست هم داده و تعادل شرایط طبیعی مراتع کشور را به هم زده‌اند، به طوری که روند تخریب مراتع گسترش یافته است، تا جایی که نقش انسان در این تخریب از تاثیر عوامل زمین‌شناختی و اقلیمی فراتر رفته است (سازمان بازرسی کل کشور، ۱۳۸۶).

در این راستا اگر یک دیدگاه مبتنی بر محوریت نقش انسان در این عرصه‌ها نباشد و دیدگاه سیستمی بر این موضوع حاکم نگردد، مسلماً صرف بودجه‌های زیاد هم چندان با موفقیت همراه نخواهد بود و بازدهی لازم را نخواهد داشت. این عدم توجه بی‌تردید، در درازمدت تهدیدی بسیار جدی برای کشور به شمار می‌رود. چرا که از سویی منابع مصرف شده بازدهی چندان نخواهند داشت و از طرفی با گسترش روند تخریب مراتع زبان‌های دیگری بر پیکر اقتصاد ملی وارد می‌شود (پاپلی یزدی، ۱۳۸۱).

شرکت‌های تعاونی مرتع‌داری به عنوان راه حلی برای کاهش تخریب مراتع کشور و حل مشکلات اجتماعی مرتع‌داران از سال ۱۳۶۱ ایجاد شده‌اند. این نوع تعاونی‌ها در زمینه حفظ مراتع موجود و تبدیل زمین‌های بایر و غیر قابل کشاورزی به مراتع و در نتیجه تولید علوفه و همچنین فعالیت‌های جانبی مانند تولید محصولات متفرقه دارویی و صنعتی و تغذیه زنبور عسل و تهیه عسل و غیره فعالیت دارند. این تعاونی‌ها در جلوگیری از تخریب محیط‌زیست و فرسایش خاک بسیار سودمند می‌باشند بنابراین یکی از راه کارهای حفظ و احیاء مراتع را می‌توان تشکیل تعاونی با استفاده از مدیریت صحیح دانست. بهره‌برداری بهینه از مراتع در جهت حفظ و احیای این منابع به منظور حمایت از محیط‌زیست و حفظ تعادل اکولوژیکی، بالا بردن توان تولید کارایی، تامین اشتغال و درآمد و ... اصولاً از طریق تعاونی‌های با مدیریت بالا می‌تواند میسر گردد (صفری شمالی، ۱۳۸۴). از آنجا که مراتع استان گلستان با وسعت، یک میلیون و ۱۲۶ هزار هکتار و با ظرفیت تولید علوفه به میزان ۱۷۰ هزار تن در سال (قدس، ۱۳۸۴) علوفه تعداد زیادی از دام‌های منطقه را تامین می‌کنند. لذا راه‌های حفظ و احیای این منابع با استفاده از تعاونی‌های مرتع‌داری باید مورد توجه مردم و مسئولان قرار گیرد. حفظ و احیاء مراتع، همکاری عمومی و مدیریت صحیح تعاونی‌های مرتع‌داری را می‌طلبد که در این تحقیق به آن پرداخته شده است.

اهمیت و ضرورت تحقیق

تعاون یکی از ارکان ۳ گانه اقتصاد کشور همراه بخش‌های دولتی و خصوصی تعریف شده و راهی برای جلوگیری از کارفرمای مطلق شدن دولت و تکاثر ثروت در دست افراد و گروه‌های خاص می‌باشد و درحقیقت تعاونی نوعی حمایت از قشرهای کم در آمد جامعه است. از طرفی بخش تعاون از نظر اشتغال‌زایی ظرفیت قابل توجهی دارد، به طوری که قدرت اشتغال‌زایی این بخش ۵ برابر سایر بخش‌های اقتصاد است (تعاون، ۱۳۸۶). اهمیت ویژه استان گلستان از این جهت که این استان با داشتن ۲۸ تعاونی منابع طبیعی در زمینه مرتع‌داری و حدود ۱۴۰۰ نفر عضو که تمامی این تعاونی‌ها فعال بوده و با ایجاد اتحادیه تعاونی‌های مرتع‌داری از نمونه‌های موفق در کشور می‌باشد حائز توجه و بررسی است. استان گلستان با حضور اقوام مختلف و همچنین وجود قابلیت‌های ذاتی استان، گرایش و تمایل به کارگروهی و تشکل‌های تعاونی بسیار مساعد و مناسب است، به طوری که از لحاظ تعداد تعاونی‌های ثبت شده جزء پنج استان اول کشور می‌باشد. با عنایت به این که تعاونی‌های مرتع‌داری استان گلستان از معدود تعاونی‌های مرتع‌داری موفق در سطح کشور می‌باشند، لذا مسئله اصلی این می‌باشد، که کدام عوامل مدیریتی در موفقیت این تعاونی‌ها برای حفظ و احیاء مراتع استان گلستان نقش داشته‌اند. از طرف دیگر مدیریت صحیح تعاونی‌های مرتع‌داری استان گلستان می‌تواند، زمینه‌های اشتغال‌زایی را فراهم آورد و برطبق قانون اساسی تعاونی‌ها از بعد اقتصادی به منفعت، از حیث اجتماعی به عدالت و از حیث فرهنگی به ارزش‌های اخلاقی و دینی توجه خاصی دارند، این تحقیق حائز اهمیت می‌باشد.

مفاهیم و کارکردهای واژه‌های تعاون و تعاونی

تعاون را به معنای (Co-operation) در زبان انگلیسی به کار برده‌اند، که از دو بخش تشکیل شده است: اول کلمه "Co" که در زبان لاتین معنای "بیشتر یا با هم" دارد. دوم کلمه "operation" و به معنای "کار کردن و عمل کردن" است (شکیبا مقدم، ۱۳۸۳). تعاون برای نزدیک کردن دل انسان‌ها به هم و تربیت افکار آنان است، تا وارسته فکر کنند و آزاد زندگی بنمایند و بهترین محک برای شناختن اهل حرف و عمل است (صدرالاشرفی، ۱۳۸۴).

شرکت تعاونی اجتماع عده‌ای از اشخاص است، که با اشتراک مساعی و از طریق با هم کارکردن در پی تحصیل منافعی هستند، که درحالت فردی به دست آوردن آن امکان‌پذیر نیست (نامخ، ۱۳۸۶). کامپل^۱ معتقد است، شرکت تعاونی شرکتی است که در آن افراد داوطلبانه و با حقوق مساوی با یکدیگر شریک می‌شوند، تا از منافع اقتصادی خود دفاع کنند (طالب، ۱۳۸۶).

ماهیت تعاونی‌ها

بی‌شک یکی از راه‌های سالم سازی اقتصاد و تحقق عدالت اجتماعی در یک جامعه تشکیل، تقویت و حمایت از تعاونی می‌باشد. براساس چنین تفکری بوده که قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، اقتصاد کشور را بر پایه سه بخش، دولتی، خصوصی و تعاونی استوار کرده است. یعنی حداقل یک سوم اقتصاد کشور باید در بخش تعاونی متمرکز گردد. گروه شدن و تجمیع سرمایه‌های اندک یکی از راه‌های دستیابی به اشتغال و بقاست. تعاون مطمئن‌ترین گروهی است، که مدیریت سرمایه و منافع حاصله در اختیار نیروی کار قرار می‌گیرد. یعنی نیروی کار، سرمایه‌گذار و کار فرما یک گروه هستند. در سراسر جهان با توجه به مسائل اقتصادی و اجتماعی هر دوره و هر مکان پیشگامان نهضت تعاون به بررسی مشکلات و موانع رشد و توسعه تعاونی‌ها پرداخته‌اند.

شرکت‌های تعاونی سازمان‌های تجاری نیستند، که به وسیله اعضا و برای خود آن‌ها اداره می‌شود، بلکه این شرکت‌ها سازمان‌هایی هستند، که با روش‌های خاصی که مبتنی بر اصول تعاون است، اداره می‌شوند. بنابراین سازمان‌های مبتنی بر استفاده از مالکیت کار، تعاونی‌ها، مدلی برای خود یاری و توانمندسازی شخص فراهم می‌آورند و آن‌ها را به سوی جامعه‌ای آگاه و فعال رهنمون می‌سازند (Trecher, 2000).

بیش از یکصد میلیون شغل توسط شرکت‌های تعاونی در دنیا شکل گرفته است. از آن جایی که کشاورزی به عنوان مهم‌ترین منبع سود و اشتغال در مناطق روستایی می‌باشد، در بخش‌های کشاورزی تعاونی‌های زیادی تشکیل شده است. این تعاونی‌ها شغل‌های مستقیم یا به عبارتی بدون واسطه به وجود می‌آورند. مشارکت افراد در تعاونی‌ها باعث می‌شود، تا آن‌ها از خدمات این تعاونی‌ها، همچون اشتغال و سودآوری در بخش‌های گوناگون بهره‌برند (I.L.O, 2007).

بسیاری از صاحب‌نظران معتقدند، که روش تعاونی صاحب دو جهت و دو بعد عظیم، بعد اقتصادی و بعد اجتماعی است و هر دو وجه آن در حیات واقعی اقتصادی نقش آفرین و سرنوشت‌ساز است. لذا در اکثریت کشورهای در حال توسعه، تعاون را نسخه‌ای جهت مداوای ناتوانی‌های اقتصادی، اجتماعی، صنعتی و فرهنگی به شمار می‌آورند (شهیدی و همکار، ۱۳۷۸).

مکتب‌های فکری در تعاونی‌ها

در واقع به دلیل جهانی بودن تعاون، انتظار یک برداشت مشخص نیز از آن نمی‌رود. اختلاف در هدف تعاون چهار مکتب را در این زمینه به وجود آورده است:

۱- مکتب تعاونی مشترک‌المنافع:

بر اساس این مکتب، نهضت تعاون باید تمامی زمینه‌ها را در بر گرفته و در همه فعالیت‌ها رایج شود تا آن که به نظامی فراگیر تبدیل شود. هدف، نظامی فراگیر جهت بهبود زندگی اعضا و جهت از بین بردن نظام سرمایه‌داری است. این همان هدف پیشگامان راجدیل بود، که برای ورود به تعاون به همه عرصه‌ها هیچ گونه محدودیتی برای آن قائل نشدند (سلطانی، ۱۳۷۷).

۲- مکتب کاپیتالیسم اصلاح شده:

فلسفه این مکتب حاکی از آن است، که تعاونی‌ها از اساس کاپیتالیسم هستند. کاپیتالیسم یک الگو و شکل قانونی تجارت است، که تعاونی‌ها صرفاً صورت اصلاح شده این نظام هستند. هدف آن کسب سود به همراه سودرسانی است. پیروان این مکتب به ویژه در آمریکای شمالی بسیارند (نظام شهیدی، ۱۳۸۶).

۳- مکتب سوسیالیستی:

عده‌ای از پیروان این مکتب تعاونی‌ها را بیشتر یک نهاد عمومی می‌دانند تا خصوصی، در حالی که عده‌ای دیگر تعاونی‌ها را به عنوان شرکای دولت در یک اقتصاد متمرکز سوسیالیستی می‌شناسند. در این مکتب تعاونی مفهوم یک سازمان اقتصادی و اجتماعی طبقه کارگر را پیدا می‌کند. که در مسیر پیشرفت اعضا و اجتماع پیش می‌رود. این مکتب در کشورهای اروپای شرقی رواج بیشتری دارد (فاضل‌نیا، ۱۳۸۳).

۴- مکتب تعاونی:

پیروان این مکتب به اقتصاد مختلط اعتقاد دارند و فعالیت تعاونی‌ها با تجارت خصوصی و موسسات عمومی را مسالمت آمیز و کمک یکدیگر می‌دانند. در اصل بخش تعاون به عنوان یک بخش اقتصادی در کنار دو بخش عمومی و خصوصی به شمار می‌رود. پیروان این مکتب در سراسر دنیا بی‌شمارند (رحمانی، ۱۳۸۳).

نقش تعاونی‌ها در توسعه پایدار روستایی شرکت‌های تعاونی ابزار مناسب برای همکاری و گردهم‌آیی مردم

می‌باشند که هر کدام از این دو مولفه در تسهیل رسیدن به توسعه پایدار نقش مهمی ایفا می‌کند. زیرا تعاونی‌ها در انسجام و تقویت یکپارچگی مردم در مقابل بحران‌های اکولوژیکی و محیطی بسیار موثر واقع می‌شوند و با همفکری مردم و با در اختیار گذاشتن توانایی‌های آنان از تخریب محیط طبیعی جلوگیری به عمل می‌آید (قرنی آرنی، ۱۳۸۲).

امروز توسعه اقتصادی را همواره، همپای توسعه اجتماعی، فرهنگی و سیاسی می‌دانند. لذا تشکیل و تقویت نهادهای مردمی، حکومت‌های محلی، شرکت‌های تعاونی و سایر اشکال مشارکت مدنی مورد توجه و تاکید محافل کارشناسی توسعه در جهان است (طالب، ۱۳۸۶).

بی‌شک کارسازترین شیوه توسعه اقتصادی، اجرای عدالت اجتماعی و رهایی جامعه از تمرکز قدرت، استفاده از شیوه تعاونی است (شکیبامقدم، ۱۳۸۳). یکی از عواملی که در توسعه اقتصادی موثر است، تنوع و فراوانی منابع طبیعی و زیر زمینی می‌باشد. لذا بهره‌برداری پایدار از آن‌ها جهت تحقق امر توسعه امری ضروری است، که از طریق تعاون و همکاری می‌توان به این منظور دست یافت (نظام و همکار، ۱۳۷۸).

تعاونی‌ها معمولاً اهداف چندگانه اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیکی را دنبال می‌کنند. توسعه پایدار نتیجه و ماحصل مدیریت کارآمد است که تمام عناصر و مولفه‌های توسعه را دارا می‌باشد لذا برنامه‌ریزی و مدیریت حساب شده برای خود دارد. تعاونی‌ها همچنین امکانات سازمانی، ارتباطات، آموزش و اطلاعات را به همراه خود دارند. بدین ترتیب تشکیل و ارائه مدیریت مناسب قادر است ضمن تامین منافع اعضا بستر مناسبی جهت توسعه پایدار فراهم آورد. از آنجایی که تعاونی‌های روستایی بیشترین ارتباط را با محیط پیرامون خود برقرار می‌سازند تشکیل تعاونی‌ها می‌تواند به تحقق توسعه پایدار روستایی مساعدت نماید (رحمانی، ۱۳۸۳).

تعاونی‌های مرتع‌داری استان گلستان

وسعت مراتع استان گلستان یک میلیون و ۱۲۶ هزار هکتار است، که از این میزان ۱۷۴ هزار هکتار مراتع خوب، ۳۲۴ هزار هکتار مراتع متوسط و حدود ۶۰۰ هزار هکتار مراتع فقیر است. میزان تولید علوفه در مراتع استان گلستان ۱۷۰ هزار تن در سال می‌باشد (قدس، ۱۳۸۴). این استان دارای ۲۸ تعاونی منابع طبیعی که در زمینه مرتع‌داری فعالیت می‌کنند و حدود ۱۴۰۰ نفر عضو می‌باشد (رضایی، ۱۳۸۷).

مدیریت مرتع

مدیریت مرتع به عنوان علم و هنر بهینه‌سازی بازده مراتع در بهترین ترکیب ممکن و مناسب برای جامعه از طریق دستکاری و اکوسیستم‌های مرتع، تعریف می‌شود. و همچنین از آن به عنوان نظامی که علم مرتع را در سیستم‌های منابع طبیعی به منظور حفاظت، اصلاح، بهبود و تولید بهینه کالاها و خدمات و ترکیبات مورد نیاز آن‌ها به وسیله انسان به کار می‌رود یاد شده است. مراتع علاوه بر تولیدات دامی، منابع متعدد دیگری نیز دارند که توجه به آن‌ها، از اهداف مهم مدیریت مرتع می‌باشند (اسماعیلی، ۱۳۸۳).

مدیریت مرتع، تمام جنبه‌های مرتع را که راه‌های مختلف بهره‌برداری از زمین می‌باشد، شامل می‌شود و همه مبانی متعدد (بیولوژیکی، اکولوژیکی، جامعه‌شناسی، خاکشناسی، هواشناسی و غیره) را که برای بررسی و نحوه استفاده از آن مورد نیاز است در بر می‌گیرد (امیر نژاد، ۱۳۸۶).

مدیر مرتع در بخش دولتی به عنوان فردی که چگونگی استفاده از مرتع در این بخش را به عهده دارد، این هدف را دنبال می‌کند، که میزان بازده در دراز مدت حفظ گردد. در حالی که مدیر مرتع در بخش خصوصی تلاش می‌نماید، تولید علوفه را به گونه‌ای تنظیم کند، که حداکثر در آمد برای مدتی طولانی تامین شود. هدف

یک مدیر در بخش خصوصی، تلاش در جهت بهینه‌سازی در آمد خالص دامداری مرتعی در یک دوره قابل پیش‌بینی است. او با توجه به عدم اطمینانی که نسبت به کسب حداقل در آمد از طرح دارد، بدیهی است که مقداری را به عنوان ما به تفاوت برای هر دوره در نظر می‌گیرد. معمولاً یک مدیر مرتع در بخش دولتی نیز در جهت تثبیت حداقل بازده تلاش می‌کند. از اینرو هر دو گروه مدیران با منابع کمیاب و محدودی مانند زمین، سرمایه برای اصلاح مرتع، وسائل نقلیه و نیروی انسانی، مواجه هستند، اختصاص این منابع محدود به یک فعالیت خاص مانع استفاده از آن‌ها در فعالیت‌های دیگر خواهد شد (امیر نژاد، ۱۳۸۶).

سوابق موضوعی تحقیق

کریمی در سال ۱۳۷۹ طی تحقیقی در خصوص اثرات تشکیل تعاونی در اجرای طرح‌های مرتع‌داری استان گلستان، روستای پشه‌لر به این نتایج رسید، که نوع انگیزه افراد از تشکیل تعاونی، موضوع کار تعاونی، نحوه تامین هزینه شرکت تعاونی، نوع انتظارات اعضاء از شرکت تعاونی و مشارکت اعضاء در تصمیم‌گیری تعاونی بر موفقیت طرح‌های مرتع‌داری موثر بوده است.

در تحقیقی که در سال ۲۰۰۷ توسط Cullen در دانشگاه مدیریت و محیط‌زیست در بین دانشجویان انجام شده، نتایج نشان می‌دهد، که در برنامه‌های آموزش تعاونی تقاضای چشمگیری برای مهارت‌هایی که خصوصاً در دانشگاه تدریس نمی‌شوند، وجود دارد. که این برنامه‌های آموزشی شامل مهارت‌های در محل کار (مهارت کاری)، قوانین کاری، چگونگی مشارکت و غیره بودند. جمع‌آوری این اطلاعات در افزایش اشتغال به کار فارغ التحصیلان در بخش تعاونی موثر بود.

(Dolisca, 2006) در تحقیقی با عنوان دورنمای برنامه‌ریزی جنگل‌ها (تحقیقی از هاییتی) که در دانشکده جنگلداری و حیات وحش دانشگاه (Auburn) انجام داده است، نتایج نشان می‌دهد که محافظت یکپارچه و گسترش پروژه‌ها تحت تاثیر شرایط اقتصادی، اجتماعی مردم بومی بوده و برای مدیریت موفق مناطق حفاظت شده نیاز به حمایت مردم بومی و مشارکت آن‌ها در فعالیت‌های گروهی می‌باشد.

در تحقیقی که Reddy در سال ۲۰۰۲ تحت عنوان مدیریت منابع طبیعی از طریق تعاونی‌های روستایی انجام داده است، نتایج نشان می‌دهد، شرکت‌های تعاونی روستایی باعث توسعه منابع طبیعی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی می‌شوند. همچنین این تحقیق نقش مردم و گروه‌ها را در مدیریت این تعاونی‌ها شناسایی می‌کند.

در سال ۲۰۰۲ تحقیقی در خصوص تاثیر ترویج تعاونی‌ها و تشکل‌ها در مدیریت برنامه‌های چراگاه‌ها توسط Singer و همکاران صورت گرفته است، نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد، که گسترش و توسعه ترویج تعاونی‌ها در بین استفاده‌کنندگان از ترویج در رفتار بهره‌برداران در مدیریت چراغ و بهبود خاک تاثیر زیادی دارند.

اهداف تحقیق

هدف کلی این تحقیق بررسی نقش عوامل مدیریتی در موفقیت تعاونی‌های مرتع‌داری استان گلستان می‌باشد و اهداف اختصاصی آن شامل موارد ذیل می‌باشد:

- ۱- بررسی ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای مدیران تعاونی‌های مرتع‌داری استان گلستان.
- ۲- بررسی و اولویت‌بندی عوامل مدیریتی (نحوه مدیریت مالی، کمک مدیر به تقویت روح همکاری در تعاونی، دوام و ثبات در مدیریت، مشارکت فعال اعضاء در تصمیم‌گیری‌های تعاونی، استفاده از تجارب تعاونی‌های

دیگر، ارائه عملکرد شرکت توسط مدیر به اعضای تعاونی، ایجاد انگیزه مدیرجهت مشارکت اعضاء در تعاونی، آشنایی مدیر با اصول مدیریت مرتع‌داری، شناخت مدیر از قوانین و ضوابط طرح‌های مرتع‌داری و ... موثر بر موفقیت تعاونی‌های مرتع‌داری.

۳- بررسی میزان فعالیت‌های جانبی تعاونی‌های مرتع‌داری استان گلستان.

۴- بررسی میزان موفقیت تعاونی‌های مرتع‌داری در حفظ و احیاء مراتع.

۵- بررسی موانع و محدودیت‌های موجود در راه موفقیت تعاونی‌های مرتع‌داری استان گلستان.

روش تحقیق

تحقیق حاضر از نوع کاربردی است به روش توصیفی همبستگی می‌باشد. جامعه آماری این تحقیق شامل ۱۲۰ نفر از مدیران ۲۸ تعاونی مرتع‌داری استان گلستان می‌باشد. روش تعیین حجم نمونه به صورت سرشماری بوده است که در نهایت ۷۳ پرسش‌نامه قابل بررسی بود. تحقیق حاضر به شیوه میدانی و با استفاده از پرسش‌نامه صورت گرفته است. بعد از جمع‌آوری اطلاعات، کار استخراج و تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS صورت پذیرفته است. در این تحقیق متغیرهای مستقل شامل: نحوه مدیریت مالی تعاونی مرتع‌داری، کمک مدیر به تفاهم و تقویت روح همکاری در تعاونی، دوام و ثبات در مدیریت تعاونی مرتع‌داری، مشارکت فعال اعضاء در تصمیم‌گیری‌های تعاونی، استفاده از تجارب تعاونی‌های دیگر، ارائه عملکرد شرکت توسط مدیر به اعضاء تعاونی، ایجاد انگیزه مدیر جهت مشارکت اعضاء در تعاونی، آشنایی مدیر با اصول مدیریت مرتع‌داری، شناخت مدیر از قوانین و ضوابط طرح‌های مرتع‌داری، آشنایی مدیر با شیوه‌های عملیات مختلف حفظ و احیاء مراتع (بذرپاشی، کودپاشی و ...)، آشنایی مدیر با شیوه‌های جلب مشارکت مردم در حفظ و احیاء مراتع، عضویت تعاونی در اتحادیه تعاونی مرتع‌داری، سطح تحصیلات مدیران، سابقه مدیریتی مدیران در تعاونی مرتع‌داری، میزان فعالیت جنبی تعاونی، تجربه مدیران در زمینه مرتع و مرتع‌داری و رشته تحصیلی مدیران می‌باشند. متغیر وابسته در این تحقیق، میزان موفقیت تعاونی در حفظ و احیاء مراتع می‌باشد. در این تحقیق برای جمع‌آوری اطلاعات از دو روش مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شده است.

به منظور تعیین روایی پرسش‌نامه چندین نسخه از پرسش‌نامه‌های تدوین شده در اختیار استادان دانشگاه و تعدادی از مدیران وزارت تعاون و مدیران بخش تعاونی‌های ترویج منابع طبیعی سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور قرار گرفت و از آن‌ها درخواست گردید نظرات اصلاحی خود در ارتباط با پرسش‌نامه را بیان نمایند. که پس از اعمال نظرات و اصلاحات نهایی پرسش‌نامه‌ها برای سنجش اعتبار آماده گردید. برای تعیین اعتبار، پرسش‌نامه مذکور، از ۲۵ نفر از مدیران تعاونی مرتع‌داری آزمون مقدماتی گرفته شد. این آزمون در منطقه خارج از حوزه مطالعه صورت گرفت و پس از استخراج داده‌ها، ضریب آلفای کرونباخ توسط نرم افزار SPSSWIN برای بخش‌های مختلف پرسش‌نامه ۰/۸۳ محاسبه شد. ضریب مذکور در دامنه میزان اعتبار، قابل قبول و مطلوب می‌باشد. در این تحقیق پس از جمع‌آوری و دسته‌بندی داده‌ها از روش آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است.

نتایج

الف) نتایج حاصل از یافته‌های توصیفی

متوسط سن مدیران تعاونی‌های مورد مطالعه برابر ۴۰ سال و بیشترین فراوانی مربوط به طبقه سنی ۳۱ تا ۳۵ سال بوده است. همه مدیران مورد مطالعه مرد و حدود ۸۳/۵ درصد آنان متأهل بوده‌اند. همچنین ۵۵/۵ درصد

آنان دارای تحصیلات دیپلم، ۲۱/۵ درصد دارای تحصیلات فوق دیپلم، ۲۰ درصد دارای تحصیلات کم تر از دیپلم و حدود ۳ درصد دارای تحصیلات لیسانس بوده‌اند. ۲۳/۵ درصد از مدیران مورد مطالعه دارای رشته تحصیلی علوم انسانی، ۱۸ درصد دارای رشته تحصیلی علوم تجربی، ۱۲ درصد دارای رشته تحصیلی فنی و حرفه ای (هنرستان)، ۵/۵ درصد دارای رشته تحصیلی علوم اجتماعی، ۵/۵ درصد دارای رشته تحصیلی کشاورزی، ۵/۵ درصد دارای رشته‌های مرتبط با منابع طبیعی، ۴ درصد دارای رشته علوم حوزوی، ۱/۵ درصد دارای رشته مدیریت دولتی و ۵/۱ درصد دارای رشته برنامه‌ریزی آموزشی بوده‌اند.

بررسی‌ها نشان می‌دهد حدود ۵۰ درصد از مدیران مورد مطالعه عضو هیات مدیره، ۲۷ درصد مدیر عامل و ۲۳ درصد رئیس هیات مدیره بوده‌اند که متوسط سابقه فعالیت مدیران در خصوص مرتع و مرتع‌داری حدود ۱۲ سال و متوسط سابقه مدیریتی آنان در تعاونی‌های مرتع‌داری برابر ۵/۵ سال بوده است. بررسی‌های انجام شده نشان داد از مجموع ۲۸ تعاونی مرتع‌داری استان گلستان، تعداد ۲۱ تعاونی عضو اتحادیه تعاونی مرتع‌داری می‌باشند و ۷ تعاونی دیگر عضو این اتحادیه نمی‌باشند.

بررسی‌ها نشان داد که میزان موفقیت تعاونی‌های مرتع‌داری در خصوص جلوگیری از فرسایش در مرتع در رتبه اول قرار گرفته است. همچنین میزان موفقیت تعاونی‌های مرتع‌داری به ترتیب در زمینه‌های: ذخیره‌ی نزولات آسمانی در مراتع، بذر پاشی مراتع، بوته کاری مراتع، قرق مراتع، رعایت نحوه ی چرانیدن دام در مرتع، جلوگیری از تبدیل مراتع به اراضی کشاورزی، تبدیل دیمزار به مرتع و کود پاشی مراتع در رتبه‌های بعدی قرار دارند. به طور کلی میانگین نظرات مدیران تعاونی‌های مرتع‌داری نشان دهنده آن است که میزان موفقیت تعاونی‌های مرتع‌داری در حد متوسط روبه پایین بوده است که لازم است مدیران تعاونی‌ها در خصوص عملیات‌های مرتع‌داری آموزش‌های لازم را ببینند.

جدول ۱ - اولویت‌بندی نظرات مدیران تعاونی‌های مرتع‌داری در خصوص میزان موفقیت تعاونی در خصوص حفظ و احیاء مراتع

اولویت	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	تعداد	عملیات مرتع‌داری
۱	۲۹/۶۷	۰/۸۹	۳/۰۰	۷۱	جلوگیری از فرسایش در مرتع
۲	۳۱/۹۳	۱/۰۱	۳/۱۶	۷۱	ذخیره نزولات آسمانی در مراتع
۳	۳۵/۰۶	۰/۹۵	۲/۷۱	۷۰	بذر پاشی مراتع
۴	۳۶/۱۶	۱/۱۱	۳/۰۷	۷۱	بوته کاری مراتع
۵	۳۷/۳۵	۰/۹۳	۳/۴۹	۶۹	قرق مراتع
۶	۳۸/۸۲	۱/۱۸	۳/۰۴	۷۱	رعایت نحوه چرانیدن دام در مرتع
۷	۴۲/۵۰	۱/۱۹	۲/۸۰	۷۰	جلوگیری از تبدیل مراتع به اراضی کشاورزی
۸	۵۰/۰۰	۱/۳۰	۲/۶۰	۷۱	تبدیل دیمزار به مرتع
۹	۵۳/۵۹	۱/۲۷	۲/۳۷	۷۲	کودپاشی مراتع

بررسی‌های انجام شده در خصوص میزان فعالیت جانبی تعاونی‌های مرتع‌داری نشان می‌دهد که ۳۹ درصد از مدیران مورد مطالعه اظهار داشته‌اند که تعاونی مرتع‌داری آنان هیچ فعالیت جانبی را انجام نمی‌دهد، همچنین ۴۲/۵ درصد از مدیران مورد مطالعه میزان فعالیت جانبی تعاونی مرتع‌داری خود را در حد خیلی کم و حدود ۱۸/۵ درصد مدیران نیز آن را در حد کم ارزیابی نموده‌اند به طور کلی می‌توان اظهار داشت که میزان فعالیت جانبی تعاونی‌های مرتع‌داری از قبیل تولید محصولات دامی، تولید مواد لبنی، جمع‌آوری

محصولات فرعی، کشت قارچ و پرورش زنبور عسل در حد خیلی کمی صورت گرفته است. لذا لازم به نظر می‌رسد که سیاست‌ها و برنامه‌هایی اتخاذ گردد تا تعاونی‌ها از حمایت‌های مالی و حمایتی در زمینه فعالیت‌های جانبی بهره مند گردند.

بررسی‌ها نشان داد که از دیدگاه مدیران تعاونی‌های مورد مطالعه، دوام و ثبات در مدیریت تعاونی مرتع‌داری بیشترین نقش را در موفقیت تعاونی‌های مرتع‌داری داشته است. همچنین از دیدگاه آنان به ترتیب، شناخت مدیر از قوانین و ضوابط طرح‌های مرتع‌داری، کمک مدیران به تفاهم و تقویت روح همکاری در تعاونی، تجربه و تخصص مدیرتعاونی مرتع‌داری، آشنایی مدیر با شیوه‌های عملیات مختلف حفظ و احیاء مراتع (بذرپاشی، کودپاشی و ...)، نحوه مدیریت مالی تعاونی‌های مرتع‌داری، آشنایی مدیر با اصول مدیریت مرتع‌داری، آشنایی با شیوه‌های جلب مشارکت مردم در حفظ و احیاء مراتع، مشارکت فعال اعضاء در تصمیم‌گیری‌های تعاونی، استفاده از تجارب تعاونی‌های دیگر، ارائه عملکرد شرکت توسط مدیر به اعضاء تعاونی و ایجاد انگیزه مدیر جهت مشارکت اعضاء در تعاونی بیشترین نقش را در موفقیت تعاونی‌های مرتع‌داری در خصوص حفظ و احیاء مراتع داشته‌اند. به طور کلی می‌توان اظهار داشت که عوامل مدیریتی نقش قابل قبولی در موفقیت تعاونی‌های مرتع‌داری در حفظ و احیاء مراتع داشته‌اند که بایستی به آن‌ها توجه بیشتری شود.

جدول ۲ - اولویت‌بندی نقش عوامل مدیریتی بر موفقیت تعاونی‌ها در خصوص حفظ و احیاء مراتع

اولویت	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	تعداد	عوامل مدیریتی
۱	۱۶/۳۲	۰/۶۲	۳/۸۰	۷۱	دوام و ثبات در مدیریت تعاونی مرتع‌داری
۲	۱۷/۵۳	۰/۶۸	۳/۸۸	۷۱	شناخت مدیر از قوانین و ضوابط طرح‌های مرتع‌داری
۳	۱۸/۶۴	۰/۷۴	۳/۹۷	۷۰	کمک مدیران به تفاهم و تقویت روح همکاری در تعاونی
۴	۲۰/۰۰	۰/۷۴	۳/۷۰	۷۲	تجربه و تخصص مدیرتعاونی مرتع‌داری
۵	۲۰/۵۷	۰/۷۹	۳/۸۴	۷۰	آشنایی مدیر با شیوه‌های عملیات مختلف حفظ و احیاء مراتع (بذرپاشی، کودپاشی و ...)
۶	۲۰/۸۱	۰/۷۷	۳/۷۰	۷۲	نحوه مدیریت مالی تعاونی‌های مرتع‌داری
۷	۲۱/۱۵	۰/۷۷	۳/۶۴	۷۱	آشنایی مدیر با اصول مدیریت مرتع‌داری
۸	۲۱/۴۹	۰/۸۱	۳/۷۷	۷۱	آشنایی با شیوه‌های جلب مشارکت مردم در حفظ و احیاء مراتع
۹	۲۴/۰۵	۰/۸۹	۳/۷۰	۷۰	مشارکت فعال اعضاء در تصمیم‌گیری‌های تعاونی
۱۰	۲۸/۳۸	۱/۰۷	۳/۷۷	۷۱	استفاده از تجارب تعاونی‌های دیگر
۱۱	۲۹/۷۰	۱/۰۹	۳/۶۷	۷۱	ارائه عملکرد شرکت توسط مدیر به اعضاء تعاونی
۱۲	۳۳/۰۷	۱/۲۷	۳/۸۴	۷۱	ایجاد انگیزه مدیر جهت مشارکت اعضاء در تعاونی

بررسی‌های به عمل آمده در خصوص نقش عوامل اجتماعی - فرهنگی بر موفقیت تعاونی‌های مرتع‌داری در خصوص حفظ و احیاء مراتع نشان می‌دهد که از دیدگاه مدیران تعاونی‌های مورد مطالعه، سطح تحصیلات مدیران تعاونی بیشترین نقش را در موفقیت تعاونی‌های مرتع‌داری دارد که در اولویت اول قرار دارد. همچنین از دیدگاه مدیران به ترتیب: ارتباط فعال و موثر بین تعاونی‌های مرتع‌داری، علاقه اعضاء به تعاونی‌های مرتع‌داری،

تجربه اعضا در خصوص مرتعداری، احساس مسؤلیت اعضا نسبت به تعاونی، میزان آگاهی اعضا از اهداف و فوائد تعاونی، سطح تحصیلات اعضای تعاونی و بیمه شدن اعضا توسط تعاونی بیشترین نقش را در موفقیت تعاونی‌های مرتعداری در خصوص حفظ و احیاء مراتع داشته‌اند که در اولویت بعدی قرار گرفته‌اند. به‌طور کلی می‌توان اظهار داشت که از دیدگاه مدیران عوامل اجتماعی و فرهنگی نقش قابل قبول و پررنگی در موفقیت تعاونی‌های مرتعداری در حفظ و احیاء مراتع داشته‌اند که توجه به آن از ضروریات می‌باشد.

نتایج به‌دست آمده در خصوص موانع و محدودیت‌های موجود در موفقیت تعاونی‌ها نشان داد که عدم حمایت دولت از تعاونی‌های مرتعداری مهم‌ترین مانع موفقیت تعاونی‌های مرتعداری در حفظ و احیاء مراتع محسوب می‌شود که بایستی در این خصوص تمهیدات لازم اندیشیده شود. همچنین عدم همکاری بخش دولتی با تعاونی‌های مرتعداری، نامناسب بودن آموزش در تعاونی‌های مرتعداری، عدم وجود اتحادیه‌های پویا و فعال در خصوص تعاونی مرتعداری، عدم ارتباط تعاونی‌های مرتعداری با سازمان و ارگان‌های ذیربط، ضعف مالی تعاونی‌های مرتعداری، پایین بودن سطح سواد اعضا، کمبود امکانات و ماشین آلات مرتعی، عدم وجود نیروی متخصص در تعاونی‌های مرتعداری، عدم پرداخت تسهیلات اعتباری به تعاونی‌های مرتعداری، عدم تامین سوخت جایگزین برای اعضا تعاونی‌های مرتعداری و عدم استفاده از پتانسیل‌های موجود (مانند: تولید نهال و) از دیگر موانع و محدودیت‌های موجود در موفقیت تعاونی‌های مرتعداری در حفظ و احیاء مراتع از دیدگاه مدیران محسوب می‌شوند که توجه به آن‌ها ضروری می‌باشد.

ب) نتایج حاصل از یافته‌های تحلیلی

نتایج حاصل از ضریب همبستگی اسپیرمن بیانگر آن است که بین متغیرهای نحوه مدیریت مالی تعاونی مرتعداری، مشارکت دادن فعال اعضا در تصمیم‌گیری‌های تعاونی، استفاده از تجارب تعاونی‌های دیگر، آشنایی مدیران با شیوه‌های جلب مشارکت مردم و سابقه مدیریتی مدیران در تعاونی مرتعداری با متغیر موفقیت در حفظ و احیاء مراتع رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح ۱ درصد خطا وجود دارد همچنین بین متغیرهای دوام و ثبات در مدیریت تعاونی مرتعداری، ایجاد انگیزه مدیران جهت مشارکت اعضا در تعاونی، آشنایی مدیر با اصول مدیریت مرتعداری، شناخت مدیر از قوانین و ضوابط طرح‌های مرتعداری، آشنایی مدیر با شیوه‌های عملیات حفظ و احیاء مراتع، سطح تحصیلات مدیران و تجربه مدیران در زمینه مرتعداری با متغیر وابسته میزان موفقیت تعاونی در حفظ و احیاء مراتع رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح ۵ درصد خطا وجود دارد ولی بین متغیرهای کمک مدیر به تفاهم و تقویت روح همکاری در تعاونی، ارائه عملکرد شرکت توسط مدیر به اعضا تعاونی و میزان فعالیت جنبی تعاونی با متغیر وابسته میزان موفقیت تعاونی در حفظ و احیاء مراتع رابطه معنی‌داری مشاهده نشده است. نتایج تحقیقات انجام شده توسط فرحبد (۱۳۸۲) نشان داده است که تجربه و سابقه مدیریتی مدیران بر موفقیت تعاونی‌ها تأثیرگذار می‌باشد که در تحقیق حاضر نیز این موضوع مورد تأیید قرار گرفته است. لذا در نظر گرفتن سوابق مدیریتی و نیز تجربه مدیران در زمان انتخابات هیات مدیره تعاونی‌های مرتعداری بسیار حائز اهمیت می‌باشد (جدول ۳).

نتایج آزمون من وایت نی نشان می‌دهد که بین میزان موفقیت تعاونی‌های مرتعداری که عضو اتحادیه بوده‌اند و سایر تعاونی‌هایی که عضو اتحادیه نبوده‌اند در سطح ۵ درصد خطا اختلاف معنی‌دار وجود ندارد. به عبارت دیگر عضو بودن یا نبودن در اتحادیه تعاونی‌های مرتعداری تأثیری در میزان موفقیت تعاونی‌های مرتعداری در حفظ و احیاء مراتع نداشته است (جدول ۴).

نتایج آزمون کروسکال والیس نشان می‌دهد که رشته تحصیلی مدیران تأثیری در موفقیت تعاونی‌های مرتعداری در خصوص حفظ و احیاء مراتع نداشته است (جدول ۵).

جدول ۳ - خلاصه نتایج حاصل از ضریب همبستگی اسپیرمن در مورد فرضیه‌های تحقیق

<i>p</i>	<i>r</i>	متغیر وابسته	متغیر مستقل
۰/۰۰۸	۰/۳۱۷**	موفقیت تعاونی مرتع‌داری	نحوه مدیریت مالی تعاونی مرتع‌داری
۰/۱۱۲	۰/۱۹۷	موفقیت تعاونی مرتع‌داری	کمک مدیر به تفاهم و تقویت روح همکاری در تعاونی
۰/۰۴۲	۰/۲۴۹*	موفقیت تعاونی مرتع‌داری	دوام و ثبات در مدیریت تعاونی مرتع‌داری
۰/۰۰۱	۰/۴۱۳**	موفقیت تعاونی مرتع‌داری	مشارکت دادن فعال اعضاء در تصمیم‌گیری‌های تعاونی
۰/۰۰۳	۰/۳۶۱**	موفقیت تعاونی مرتع‌داری	استفاده از تجارب تعاونی‌های دیگر
۰/۰۸۲	۰/۲۱۴	موفقیت تعاونی مرتع‌داری	ارائه عملکرد شرکت توسط مدیر به اعضاء تعاونی
۰/۰۳۷	۰/۲۵۵*	موفقیت تعاونی مرتع‌داری	ایجاد انگیزه مدیرجهت مشارکت اعضاء در تعاونی
۰/۰۴۰	۰/۲۱۶*	موفقیت تعاونی مرتع‌داری	آشنایی مدیر با اصول مدیریت مرتع‌داری
۰/۰۴۰	۰/۲۵۱*	موفقیت تعاونی مرتع‌داری	شناخت مدیر از قوانین و ضوابط طرح‌های مرتع‌داری
۰/۰۲۰	۰/۲۸۵*	موفقیت تعاونی مرتع‌داری	آشنایی مدیر با شیوه‌های عملیات حفظ و احیاء مراتع
۰/۰۰۰	۰/۵۱۲**	موفقیت تعاونی مرتع‌داری	آشنایی مدیر با شیوه‌های جلب مشارکت مردم
۰/۰۲۴	۰/۲۷۸*	موفقیت تعاونی مرتع‌داری	سطح تحصیلات مدیران
۰/۰۰۴	۰/۳۵۹**	موفقیت تعاونی مرتع‌داری	سابقه مدیریتی مدیران در تعاونی مرتع‌داری
۰/۸۰۸	۰/۰۳۴	موفقیت تعاونی مرتع‌داری	میزان فعالیت جنبی تعاونی
۰/۰۳۹	۰/۲۵۵*	موفقیت تعاونی مرتع‌داری	تجربه مدیران در زمینه مرتع و مرتع‌داری

*** = ۱٪ خطا ** = ۵٪ خطا

جدول ۴ - نتایج حاصل از آزمون من وایت نی در خصوص میانگین موفقیت تعاونی

مرتع‌داری بر اساس عضویت یا عدم عضویت در اتحادیه تعاونی‌های مرتع‌داری

متغیر وابسته	میانگین دو گروه مستقل	U	Z	sig
موفقیت تعاونی مرتع‌داری	عضویت در اتحادیه: ۳۵/۵۹	۲۳۴/۵	-۰/۶۷۳	۰/۵۰۱
عدم عضویت: ۳۱/۰۶				

جدول ۵ - نتایج حاصل از آزمون کروسکال والیس در خصوص اختلاف میانگین

میزان موفقیت تعاونی‌های در حفظ و احیاء مراتع بر اساس رشته تحصیلی مدیران

متغیر وابسته	متغیر مستقل	Significance	Chi-square	df=k-1
میزان موفقیت	رشته تحصیلی	۰/۱۲۰	۱۲/۷۶۵	۸

نتایج حاصل از رگرسیون چند متغیره

نتایج حاصل از تاثیر جمعی متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته میزان موفقیت تعاونی‌های مرتع‌داری در حفظ و احیاء مراتع از طریق معادله خط رگرسیون چند متغیره به روش گام به گام نشان می‌دهد که به ترتیب ۳ متغیر وارد معادله رگرسیون چند متغیره گردیدند که در ذیل به شرح آن‌ها پرداخته می‌شود:

گام اول: در این مرحله اولین متغیری که وارد معادله گردید X_{14} یعنی سابقه مدیریتی مدیران در تعاونی مرتع داری بود که این بدان مفهوم است که متغیر مزبور بیشترین تاثیر را داشته است، لذا با مشاهده ضریب تعیین جدول شماره ۶ می توان اظهار کرد که متغیر X_{14} یعنی سابقه مدیریتی مدیران در تعاونی مرتع داری به تنهایی حدود ۱۹ درصد تغییرات در متغیر وابسته میزان موفقیت تعاونی های مرتع داری در حفظ و احیاء مراتع را تبیین نموده است. با توجه به ضرایب جدول ۷ معادله خط رگرسیون $Y = a + b_1X_1 + b_2X_2 + \dots$ در گام اول به صورت $Y = 0.17 + 0.14X_{14}$ می باشد و معادله استاندارد شده آن برابر با $Y = 0.46X_{14}$ است.

گام دوم: در این گام پس از متغیر سابقه مدیریتی مدیران در تعاونی مرتع داری، متغیر X_4 یعنی میزان مشارکت دادن فعال اعضاء در تصمیم گیری های تعاونی وارد معادله شد. براساس یافته های موجود متغیرهای X_4 و X_{14} حدود ۳۱ درصد از تغییرات متغیر وابسته موفقیت تعاونی های مرتع داری در حفظ و احیاء مراتع را باعث شده است. با توجه به ضرایب جدول ذیل، معادله خط رگرسیون در گام دوم به صورت $Y = 0.49 + 0.47X_4 + 0.12X_{14}$ و معادله استاندارد شده آن به صورت $Y = 0.41X_{14} + 0.37X_4$ می باشد.

گام سوم: در این مرحله پس از ورود متغیرهای سابقه مدیریتی مدیران در تعاونی مرتع داری و مشارکت دادن فعال اعضاء در تصمیم گیری ها در گام سوم، متغیر سطح تحصیلات مدیران یعنی X_{13} وارد معادله رگرسیون چند متغیره گردید. با مشاهده ضریب تعیین به دست آمده می توان اظهار کرد که حدود ۳۸ درصد از تغییرات متغیر وابسته موفقیت تعاونی های مرتع داری در حفظ و احیاء مراتع ناشی از متغیرهای X_4 و X_{13} می باشد. با توجه به ضرایب جدول معادله خط رگرسیون چند متغیره در گام سوم به صورت $Y = 0.285 - 0.41X_{13} + 0.52X_4 + 0.08X_{14}$ و معادله استاندارد شده آن به صورت $Y = 0.31X_{13} + 0.41X_4 + 0.28X_{14}$ می باشد.

جدول ۶ - خلاصه مراحل مختلف ورود متغیرهای مستقل بر میزان موفقیت تعاونی های مرتع داری در حفظ و احیاء مراتع

مرحله	متغیرها	R	R square	Adj R square	F	Sig
۱	سابقه مدیریتی مدیران در تعاونی مرتع داری	۰/۴۶	۰/۲۱	۰/۱۹	۱۱/۵۳	۰/۰۰۱
۲	مشارکت دادن فعال اعضاء در تصمیم گیری ها	۰/۵۹	۰/۳۴	۰/۳۱	۱۱/۱۴	۰/۰۰۰
۳	سطح تحصیلات مدیران	۰/۶۵	۰/۴۲	۰/۳۸	۱۰/۰۷	۰/۰۰۰

جدول ۷ - ضرایب متغیرهای وارد شده به معادله رگرسیون چند متغیره

مرحله	متغیر	B	اشتباه استاندارد B	Beta	T	Sig
اول	سابقه مدیریتی مدیران در تعاونی مرتع داری	۰/۱۳۹	۰/۰۴۱	۰/۴۶۰	۳/۳۹	۰/۰۰۱
	عدد ثابت	۲/۱۷	۰/۳۰۱	-	-	-
دوم	سابقه مدیریتی مدیران در تعاونی مرتع داری	۰/۱۲۶	۰/۰۳۸	۰/۴۱۹	۳/۳۳	۰/۰۰۲
	مشارکت دادن فعال اعضاء در تصمیم گیری ها	۰/۴۷۰	۰/۱۵۹	۰/۳۷۰	۲/۹۴	۰/۰۰۵
	عدد ثابت	۰/۴۹۶	۰/۶۳۴	-	-	-
سوم	سابقه مدیریتی مدیران در تعاونی مرتع داری	۰/۰۸۵	۰/۰۴۰	۰/۲۸۴	۲/۱۴	۰/۰۳۸
	مشارکت دادن فعال اعضاء در تصمیم گیری ها	۰/۵۱۸	۰/۱۵۳	۰/۴۰۸	۳/۳۹	۰/۰۰۲
	سطح تحصیلات مدیران	۰/۴۱۴	۰/۱۷۶	۰/۳۱۰	۲/۳۵	۰/۰۲۳
	عدد ثابت	-۰/۲۸۷	۰/۶۸۸	-	-	-

نتایج حاصل از تاثیر جمعی متغیرهای مستقل تحقیق بر متغیر وابسته میزان موفقیت تعاونی‌های مرتع‌داری در حفظ و احیاء مراتع از طریق رگرسیون چند متغیره به روش گام به گام حاکی از آن است که متغیرهای سابقه مدیریتی مدیران در تعاونی مرتع‌داری، مشارکت دادن فعال اعضاء در تصمیم‌گیری‌های تعاونی و سطح تحصیلات مدیران نقش مثبتی بر میزان موفقیت تعاونی‌های مرتع‌داری در حفظ و احیاء مراتع داشته‌اند. به طور کلی متغیرهای مذکور ۳۸ درصد از تغییرات متغیر وابسته میزان موفقیت تعاونی‌های مرتع‌داری را تبیین نموده‌اند.

بحث و پیشنهاد

با توجه به این که تحصیلات مدیران تعاونی‌های در سطح پایین بوده است و از طرفی نتایج نشان می‌دهد که سطح تحصیلات بر میزان موفقیت تعاونی در حفظ و احیاء مراتع موثر بوده است لذا توصیه می‌گردد شرایط و قوانینی در نظر گرفته شود تا افراد تحصیل کرده بیشتر بتوانند در هیات مدیره تعاونی‌ها فعالیت نمایند. همچنین بهتر است از مدیران تحصیل کرده، با تجربه و متخصص در زمینه‌های مدیریتی در تعاونی‌های مرتع‌داری جهت حفظ و احیاء مراتع بیشتر استفاده گردد.

نتایج نشان داد که میزان فعالیت جانبی تعاونی‌های مرتع‌داری از قبیل تولید محصولات دامی، تولید مواد لبنی، جمع‌آوری محصولات فرعی، کشت قارچ و پرورش زنبور عسل در حد خیلی کم بوده است لذا توصیه می‌شود این فعالیت‌ها در تعاونی‌های مرتع‌داری مورد توجه قرار گیرد و دولت تسهیلات مالی و حمایتی بیشتری در این خصوص به تعاونی‌ها واگذار نماید.

بررسی‌ها نشان داد که میزان برگزاری کلاس‌های آموزشی برای مدیران در زمینه‌های مدیریتی در حد کم بوده است لذا توصیه می‌گردد کلاس‌های آموزشی و ترویجی در خصوص شیوه‌های جلب مشارکت مردم در حفظ و احیاء مراتع، اصول مدیریت مرتع‌داری، شیوه‌های عملیات مختلف حفظ و احیاء مراتع (بذرپاشی، کودپاشی و ...)، شناخت قوانین و ضوابط طرح‌های مرتع‌داری، نحوه مدیریت مالی تعاونی‌های مرتع‌داری برای مدیران تعاونی‌های مرتع‌داری در نظر گرفته شود.

با عنایت به این که ثبات در مدیریت تعاونی مرتع‌داری نقش موثری در موفقیت تعاونی‌ها در حفظ و احیاء مراتع دارد لذا توصیه می‌گردد در خصوص ثبات مدیریتی اقدامات و تمهیدات لازم اندیشیده شود تا مدیران طرح‌ها و اقدامات نیمه کاره خود را به پایان برسانند. همچنین بهتر است مدیران تعاونی‌ها در جهت آشنایی با مباحث نوین پیرامون مدیریت مرتع، توانایی تدوین برنامه‌های آموزشی مناسب برای مرتع‌داران، آشنایی با اصول مدیریت تعاونی مرتع‌داری، آشنایی با دانش بومی و محلی در زمینه مرتع‌داری، توانایی در نظارت و ارزشیابی بر فعالیت‌های تعاونی، توانایی برقراری ارتباط مناسب و موثر با مرتع‌داران و توانایی رهبری و هدایت مرتع‌داران منطقه تلاش بیشتری از خود نشان دهند.

با توجه به نتایج تحقیق توصیه می‌گردد دولت با پرداخت تسهیلات اعتباری به تعاونی‌های مرتع‌داری از آنان حمایت‌های لازم را به عمل آورد تا ضعف مالی تعاونی‌های مرتع‌داری برطرف گردد

منابع و ماخذ

- ۱- اسماعیلی، ع. (۱۳۸۳). اقتصاد منابع طبیعی. هرمزگان: انتشارات دانشگاه هرمزگان.
- ۲- امیرنژاد، خ. (۱۳۸۶). اقتصاد منابع طبیعی. تهران: انتشارات جنگل، جاودانه.

- ۳- بازرسی کل کشور. منابع طبیعی در خطر تخریب (ثروت ذاتی کشور نیازمند توجه ویژه مسئولان). (۱۳۸۶/۸/۱۲). روزنامه کیهان، ۷.
- ۴- بانک جهانی. (۱۳۸۳). توسعه پایدار در جهان در حال تحول. (حبیبی، ع و گرامی نژاد، غ و قبادی، ن). تهران: انتشارات سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور.
- ۵- پاپلی یزدی، م و ابراهیمی، م. (۱۳۸۱). نظریه‌های توسعه روستایی. تهران: انتشارات سمت.
- ۶- تعاون. (۱۳۷۷). آزادی عضویت در تعاونی‌ها. ماهنامه وزارت تعاون، دوره جدید، ۸۳، ۶.
- ۷- تعاون. (۱۳۷۷). تعاون چیست؟ نشریه تعاون. معاونت تحقیقات، آموزش و ترویج وزارت تعاون، انتشارات وزارت تعاون.
- ۸- تعاون. (۱۳۸۶). برنامه‌های راهبردی وزارت تعاون. ماهنامه وزارت تعاون، ۱۸۷ و ۱۸۸.
- ۹- حسینی، م. (۱۳۸۶). توسعه روستایی. جزوه چاپ نشده درسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات
- ۱۰- درفصل قشلاق دام‌های عشایر خراسان شمالی در گلستان می‌چرند. (۲/۴/۱۳۸۴). روزنامه قدس، ۸.
- ۱۱- رحمانی، م. (۱۳۸۳). عملکرد تعاونی‌های روستایی در روستای باغچه‌له (دیواندره-کردستان). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی.
- ۱۲- رضایی، م. (۱۳۸۷). کارشناس سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور (در امور تعاونی‌های دفتر ترویج). مصاحبه حضوری.
- ۱۳- رضوانفر، ا. (۱۳۷۹). مسئله یابی مشارکتی منابع طبیعی، متدولوژی توسعه مشارکتی منابع طبیعی. مجموعه مقالات همایش منابع طبیعی، مشارکت و توسعه. ناشر دفتر ترویج و مشارکت مردمی سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور.
- ۱۴- سلطانی، م. (۱۳۷۷). تعاونی‌ها و فقرا. همدان: انتشارات اتحادیه تعاونی‌های مصرف کارکنان دولت.
- ۱۵- شکبیا مقدم، م. (۱۳۸۳). مدیریت تعاونی‌ها. تهران: چاپ رامین.
- ۱۶- صدراالشرافی، م. (۱۳۸۴). اقتصاد کشاورزی و تعاون. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ۱۷- صفری شمالی، ر. (۱۳۸۴). نقش تعاونی‌های تولید روستایی در توسعه پایدار بخش کشاورزی. مجله سیاسی-اقتصادی، شماره ۱۶۷ و ۱۶۸.
- ۱۸- طالب، م. (۱۳۸۶). اصول و اندیشه‌های تعاونی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ۱۹- فاضل نیا، غ. (۱۳۸۳). تحلیل عوامل موثر بر شناخت و آگاهی روستاییان از بخش تعاون و ارائه الگوی راهبردی، با تاکید بر عوامل محیطی، مطالعه موردی استان سمنان. رساله دکتری، دانشگاه تربیت مدرس.
- ۲۰- قرنی آرانی، ب. (۱۳۸۲). مطالعه عوامل موثر بر گرایش روستاییان به تشکیل تعاونی‌های روستایی، مطالعه موردی دهستان قنوت قم. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس
- ۲۱- نامخ، پ. (۱۳۸۶). مدیریت در تعاونی‌ها. تهران: نشرهستان.
- ۲۲- نظام شهیدی، م. (۱۳۸۶). نگاهی دیگر به اصول مدیریت تعاونی‌ها در ایران. تهران: انتشارات روشنگران امروز.
- ۲۳- نظام شهیدی، م و اقدم، ع. (۱۳۷۸). اصول مدیریت در تعاونی‌ها. تهران: انتشارات لادن.
24. Cullen, M. (2007). *The Role of Cooperative Education in Developing Environmental Science Skills*. Journal of Cooperative Education, [on-line], 8(1), 31-52. Available on the URL: <http://www.apjce.org/volume-8/volume-8.html>
25. Dolisca, F. & Josh, M. (2006). *Farmer's perceptions towards forests: a case study from Haiti*. Journal of Forest policy and Economics, [on-line], 9(2007), 704-712. Available on the URL: <http://www.elsevier.com/locate/forpol>.
26. I.L.O. (International Labour Organization). (2007). *Coop Fact Sheet: Cooperatives & Rural Employment*. International Labour Organization, [on-line], 1(august). Available on the URL: <http://www.ilo.org/global/lang-en/index.htm>
27. Reedy, B. (2002). *Natural Resources Management through Rural Cooperatives: Issues of People's Participation and Monitoring*. International symposium sustaining Food security and Managing Natural Resources in Southeast Asia challenges for the 21st century. January 8-11, (2002), at Chiang Mai, Thailand.
28. Trechter, D. (2000, July). *Generating Rural Progress: Study finds that New-generation and Traditional Co-ops have major beneficial impacts on rural communities*. Rural Cooperative Magazine, [on-line], July/august. Available on the URL: <http://www.rurdev.usda.gov/rbs/pub/aug-00/gener.htm>